

09. දී ඇති නිපාත පද සුදුසු තැන්හි යොදා පහත වාක්‍ය පාලියට නගන්න.
(ආච්චි වා රහෝ වා / අදධා / අබ්‍යුමෙම / කිං / ජේ / දීසරතතං)

- i. එම්බල කාලිය කුමක් හෙයින් දවල් වී නැගිට්ටා ද?
- ii. එළිපිට හෝ රහසින් හෝ පවි නොකළ යුතු ය.
- iii. මෙය මට දීර්ඝ කාලයක් අහිත පිණිස පවතියි.
- iv. ඒකාන්තයෙන් මේ ප්‍රතිපත්තිය නිවන් පිණිස ම පවතී.
- v. හපොයි අම්මේ, මේ කුමන විපතක් ද?

10. පහත ආධ්‍යාත පදයන්ගෙන් නිපදවෙන පූර්ව ක්‍රියාපද හා කුමන්ත ක්‍රියාපද දැක්වෙන වගුව සම්පූර්ණ කරන්න.

කරොති	කත්වා	කත්වාන	කාතුන	කාතුං	කාතවේ
භුඤ්ජති					
සයති					
වජ්ජති					
වරති					
ධාවති					

නවමෝ පාඨෝ

තෙන ව සමයෙන අඤ්ඤතරෝ තාපසෝ ගොපාලකුලං නිසසාය ගඛගාතීරෙ විහරති. සෝ පාතොව ගඛගං ඔතරනෙතා භාජනං ආගව්ජනං දිසවා පංසුකුලසඤ්ඤාය අගගහෙසි. තතො තස්ථ තං අකඛරපට්ටකං රාජමුද්දිකාලඤ්ඤනඤ්ච දිසවා මුඤ්චිත්වා තං මංසපෙසිං අද්දස. දිසවානසස ඵතදහොසි. 'සියා ගබ්භො. තථා හිසස දුගග්ඤ්චුතිභාවො නත්ථී'ති. තං අසසමං නෙත්වා සුදෙධ ඔකාසෙ යපෙසි. අථ අඩ්ඨමාසව්වයෙන දෙව මංසපෙසියො අහෙසුං. තාපසො දිසවා සාධුතරං යපෙසි. තතො පුන අඩ්ඨමාසව්වයෙන ඵකමෙකිසසා පෙසියා හත්ථපාදසීසානමත්ථාය පඤ්ච පඤ්ච පීළකා උට්ඨගිංසු. තාපසො දිසවා පුන සාධුතරං යපෙසි. අථ අඩ්ඨමාසව්වයෙන ඵකා මංසපෙසි සුවණණඛිමබසදිසො දාරකො. ඵකා දාරිකා අහොසි. තෙසු තාපසසස පුතතසිනෙහො උප්පජ්. අඩ්ඨමාසව්වයෙන වසස ඛීරං නිබ්බතති. තතොප්පභුති ව ඛීරහතං ලහති. සො හතතං භුඤ්ජිත්වා ඛීරං දාරකානං මුබ්බෙ ආසිඤ්චති. තෙසං යං යං උදරං පවිට්ඨං, තං සබ්බං මණිභාජනගතං විය දිසසති. ඵවං ලිච්චි අහෙසුං. ඵවං තෙ නිච්චිතාය ලිච්චිති පඤ්ඤායිංසු.

(බුද්දකපාට්ඨකථා)

පදමාලාව

අඤ්ඤතරෝ	(ස,නා)	-	ඵක්තරා
ගොපාලකුලං	(ස)	-	ගොපලු කුලය
ඔතරනෙතා	(කි)	-	බසින්තේ
පාතොව	(සං)	-	උදැසන ම
නිසසාය	(නි)	-	නිසා
අගගහෙසි	(කි)	-	අල්ලා ගත්තේ ය
අකඛරපට්ටකං	(ස)	-	අකුරු ලියූ රෙදි කැබැල්ල
රාජමුද්දිකාලඤ්ඤනං	(ස)	-	රාජ්‍ය මුද්‍රා තැබූ ලාංඡනය
මුඤ්චිත්වා	(පු.කි.)	-	මුදා
දිසවානසස	(සං)	-	(දිස්වාන + අස්ස) දැක ඔහුට
සියා	(කි)	-	වන්නේ ය
ගබ්භො	(නා)	-	දරු ගැබ
දුගග්ඤ්චුතිභාවො	(ස)	-	දුර්ගන්ධ හා නරක් වූ
සුදෙධ	(කි)	-	පිරිසිදු
ඔකාසෙ	(නා)	-	ඵලිමහනෙහි
අහෙසුං	(කි)	-	වූහ
අඩ්ඨමාසව්වයෙන	(ස)	-	අඩ්ඨමසක් ඇවෑමෙන්
සුවණණඛිමබසදිසො	(ස)	-	රන් ප්‍රතිමාවක් සමාන

දාරකො	(න)	-	පිරිමි දරුවා
පීළකා	(නා)	-	බිබිලි
උට්ටහනි	(ක්‍රී)	-	පැන නඟි
පුත්තසිනෙහො	(ස)	-	පුත්‍ර ස්තෝහය
අඹගුට්ටකතො	(නා)	-	මාපට ඇඟිල්ලෙන්
තතොප්පභුති	(සං)	-	එතැන් පටන්
බීරහතතං	(ස)	-	කිරිබත්
මණිභාජනගතං	(ස)	-	මැණික් බඳුනකට ගිය
වීය	(නි)	-	මෙන්
දිසසති	(ක්‍රී)	-	පෙනෙයි
ආසිඤ්චති	(ක්‍රී)	-	ඉසිය
නිච්ඡවිතාය	(න)	-	සිවිය නැති හෙයින්

අභ්‍යාස

01. 'කසමා ලිච්ඡවී'ති වදනකි' ඡේදය සිංහලට නඟන්න.
02. පහත දැක්වෙන ප්‍රශ්නවලට පාලියෙන් පිළිතුරු සපයන්න.
  - i. තාපසො කුභිං වසති?
  - ii. තාපසො අකඛරපට්ටකං රාජමුද්දිකලඤ්ජනං ච දිසවා කිං විනොසි?
  - iii. කසමා මංසපෙසියා පඤ්ච පඤ්ච පීළකා උට්ටහිංසු?
  - iv. දාරිකං ච දාරකං ච දිසවා තාපසො කිං අකාසි?
  - v. කසමා ලිච්ඡවීනං ඉඤ්චං නාමං අහෙසුං?
03. පිළිතුරු සපයන්න.
  - i. තාපස දිනවර්ශාවේ ඇති මූලික ලක්ෂණයක් ලියන්න.
  - ii. රාජ්‍යමුද්‍රා තැබීමෙහි ගුඨාර්ථය (සැඟවුණු අර්ථය) කුමක් ද?
  - iii. තවුස් දිවියේ අල්පේච්ඡත්වය ප්‍රකට වන කරුණු දෙකක් දක්වන්න.
  - iv. දරු සෙනෙහස පිළිබඳ බුදුරජුන්ගේ ඉගැන්වීම කෙබඳු ද?
  - v. ලිච්ඡවීන්ගේ රාජ්‍ය පාලන ක්‍රමයේ පැවති සුවිශේෂත්වය කුමක් ද?

සන්ධි

වෙන් වෙන්ව ඇති ලී කැබලි දෙකක් ගෙන එකට ගලපා එක ලීයක් කරන්නාක් මෙන් වෙන් වෙන්ව ලංව සිටි අකුරු දෙකක් ලෝප, ආදේශ, ආගම, හුස්ව, දීර්ඝ, ද්විත්ව ආදී සන්ධි කාර්යයන්ගේ ආධාරයෙන් එකට ගැලපීම සන්ධි නම් වේ.

- උදා:- පාතො + එව - පාතොව
- දිසවාන + අසස - දිසවානසස
- එතං + අහොසි - එතදහොසි
- තතො + පභුති - තතොපභුති

පාලි භාෂාවේ ප්‍රධාන සන්ධි ප්‍රභේද 04ක් ඉගැන්වේ.

- 1. ස්වර සන්ධි
- 2. ව්‍යංකේෂන සන්ධි
- 3. නිග්ගහිත සන්ධි
- 4. වොමිස්සක සන්ධි

පද සන්ධි කිරීමෙන් පසු සුබ්බොච්චාරණය, පද කෙටි වීම, භාෂාවේ ව්‍යක්ත බව ඇතිවීම හා ඡන්දස් ශාස්ත්‍රයේ දී විරිත ආරක්‍ෂා වීම ආදී ප්‍රයෝජන රැසක් ලැබේ.

ස්වර සන්ධි

පෙර පදයේ අග හා පර පදයේ මූල ස්වරයක් ඇති විට ලෝප කිරීමකින් හෝ අන්‍ය ක්‍රමයකින් එම අකුරු ගැලපීමෙන් සිදු වෙන සන්ධි විධිය ස්වර සන්ධි නම් වේ.

- මාතු උපධ්‍යානං විසන්ධි පදය
- මාත් + උ + උපධ්‍යානං ස්වර ව්‍යංකේෂන වෙන් කිරීම (පුබ්බමධොධීතමසසරං සරෙන විශොජයෙ)
- මාත් + උපධ්‍යානං පූර්ව ස්වර ලෝපය (සරා සරෙ ලොපං)
- මාතුපධ්‍යානං අකුරු ගැලපීම (නයෙ පරං යුතෙන)

ස්වර සන්ධි			
	විස්තර	උදාහරණ	බාලාවතාර සූත්‍ර
ලෝපය	පූර්ව ස්වර ලෝපය	ලොක + අගො - ලොකගො	සරා සරෙ ලොපං
	පර ස්වර ලෝපය	ජායා + ඉව - ජායාව	වා පරො අසරූපා
දීර්ඝ	පූර්ව ස්වර දීර්ඝය	කිංසු + ඉධ - කිංසුධ	පුබ්බො ව
	පර ස්වර දීර්ඝය	යානි + ඉධ - යානීධ	දීසං

ආදේශ	අසවර්ණාදේශය ඉ, ඊ > ඵ උ, ඌ > ඹ	බ්‍රහ්මය + ඉව > බ්‍රහ්මයෙව ගංගා + උදය > ගංගොදය	සවවාසවණණං ලුතෙන
	යකාරාදේශය ඵ > ය	තෙ + අජ්ජ > තාජ්ජ	යමෙදනනසසාදෙසො
	ඉ, ඊ > ය	වුතති + අසස > වුතාසස	ඉවණණා යං නවා
	වකාරාදේශය ඹ, උ > ව	සො + අසස > සවසස අනු + ඵති > අනෙවති	වමොදුදනනානං
	දකාරාදේශය ධ > ද අතැමී විට වාඤ්ජන අකුරක් පර කල්හි ද මෙය වේ.	ඉධ + අහං > ඉදාහං ඉධ හිකධවෙ > ඉදහිකධවෙ	දොධසස ව
	රිකාරාදේශය ස්වරයා කෙරෙත් පර වූ ඵව ගබ්දයේ ඵ > රි වේ. ගැළපෙන සේ පූර්වස්වර ලෝපය ද වේ.	යථා + ඵව > යථරිව	ඵවාදිසසරි පුබ්බො ව රසසො
අබ්‍යාදේශය අහි > අබ්‍ය	අහි + උගගතො > අබ්‍යගගතො	අබ්‍යො අහි	
ආගම	අතරට 'ය' ආදී අකුරක් පැමිණීම යි. 'ය' ආගම 'ව' ආගම 'ම' ආගම 'ද' ආගම 'න' ආගම 'ත' ආගම 'ර' ආගම 'ළ' ආගම 'ග' ආගම	පරි + ඵසති - පරියෙසති භු + ආදයො - භවාදයො කසා + ඉව - කසාමිව බහු + ඵව - බහුදෙව ඉතො + ආයති - ඉතොනායති තසමා + ඉහ - තසමාතිහ චතු + ආරකධා - චතුරාරකධා ජ් + අභිඤ්ඤා - ජ්ජභිඤ්ඤා පුඵ + ඵව - පුඵගෙව	යවමදනතරලා වාගමා

ද්විත්ව	ස්වරයා පර කල්හි පූර්වයේ ඇති අක්ෂරය ද්විත්ව වේ.	පති+අනතං = විසන්ධිය පත්+ය්+අනතං = ඉවණෙණා යං නවා පච්+අනතං = සබ්බොවනි පච්චි+අනතං - පරදෙවනාවොයානෙ පච්චනතං - නයෙපරං යුතෙන	පරදෙවනාවො යානෙ
ත්‍රස්ව	බ්‍යාඤ්ජනයක් පර කල්හි පූර්වයේ ඇති දීර්ඝ ස්වරය ත්‍රස්ව වේ.	පා + එව ජ් + ආ + ග් + එව - යවමදනතරලාවාගමා පගෙව	රසසං
ප්‍රකෘති	වෙනසකට පත් නොකොට තිබෙන පද දෙක එක පදයක් සේ ලිවීම	පා + එව - පාඑව	සරෙ කච්චි

බ්‍යාඤ්ජන සන්ධි			
	විස්තර	උදාහරණ	බාලාවතාර සූත්‍ර
ලෝපාගම	බ්‍යාඤ්ජනයක් පර කල්හි පූර්වයේ ඇති ස්වරය ඇතැම් විට ලෝප වී එතනට 'අ' ආගම වේ. සූත්‍රයේ ඇති වකාරයේ බලයෙන් ඇතැම් විට 'උ', 'ඔ' ද ආගම වේ.	සො + හිකඬු - සහිකඬු ජානෙම + තං - ජානෙමුතං කච්චිනු + තං - කච්චිනොතං	ලෝපං ච තත්‍රාකාරො
අසමාන ද්විත්වය	වර්ගාක්ෂරයන්ගේ 2, 4 අකුරුවලට පිළිවෙලින් 1, 3 අකුරු ආදේශය වේ (මහප්‍රාණ අකුරුවලට අල්පප්‍රාණ අකුරු වීම)	ආ + ඛාතං - අකඛාතං උ + සොසො - උගෙසොසො සෙන + ඡතත - සෙනච්ඡතත පයම + ක්කාත - පයමඡ්ඡකාත පද + යාන - පදට්ඨාන පුණණ + ටෙර - පුණණතෙර ජ් + ධා - ඡද්ධා මහා + හය - මහඛහය	වගෙහ සොසා'සොසානං තතියපයමා

ඔකාරාගම	බාඤ්ජනයක් පර කල්හි ඇතැම් විට 'ඔ' ආගම වේ.	පර + සහසසං - පරොසහසසං අතිපා + බො - අතිපාගොබො	කවචි ඔ බාඤ්ජනෙ
ඔකාරාදේශ	බාඤ්ජනයක් පර කල්හි 'අච' උපසර්ගයට 'ඔ' ආදේශ වේ.	අච + නදධා - ඔනදධා	ඔ අචසෙස

නිග්ගහිත සන්ධි			
	විස්තර	උදාහරණ	බාලාවතාර සූත්‍ර
ආදේශය	වර්ගාන්තාදේශය පූර්වපදයේ බිංදුවක් තිබේ පර පදයේ වර්ගාකාරයක් ඇති විට එම වර්ගයේ වර්ගාන්තාකාරය බිංදුවට ආදේශ වේ. සූත්‍රයේ ඇති වකාරයේ බලයෙන් ලකාරය පර කල්හි ද බිංදුවට 'ල' කාරයක් වේ.	කිං + කතො > කිඛකතො සං + ජාතො > සඤ්ජාතො සං + ධීතො > සණ්ඨීතො තං + ධනං > තන්ධනං තං + මිතං > තමමිතං පුං + ලිංග > පුලලිඛිග	} වග්ගනං වා වග්ග
	'ම'කාර, 'ද'කාර ආදේශය ස්වරයක් පරකල්හි පූච්චයේ ඇති බිංදුවට 'ම' හා 'ද' ආදේශ වේ.	එවං + ඉමං > එවමිමං එතං + අවොච > එතදවොච	මදාසරෙ
	'ඤ්'කාරාදේශය 'එ' හෝ 'හ' පරව සිට මූලින් නිග්ගහිතයක් ඇති විට 'ඤ්' ආදේශ වේ.	තං + එච > තඤ්ඤච තං + හි > තඤ්ඤි	එහෙඤ්ඤං
	'ය' පර කල්හි ද මූලින් ඇති බිංදුවට 'ය' සමඟ 'ඤ්'කාරයක් ආදේශ වේ.	සං + යොගො > සඤ්ඤොගො	සයෙච

ආගම	නිග්ගහිත ආගම ස්වර හෝ ව්‍යාඤ්ජන අකුරක් පර කල්හි නිග්ගහිතයක් ආගම වේ.	වකඛු + අනිවචං > වකඛුංඅනිවචං අව + සිරො > අවංසිරො	නිග්ගහිතඤ්ච
ලෝපය	නිග්ගහිත ලෝපය ස්වරයක් පර කල්හි මූලින් ඇති බිංදුව ලෝප වේ. බ්‍යාඤ්ජනාඤ්චයක් පර කල්හි ද මූලින් ඇති බිංදුව ලෝප වේ.	විදුනං + අග්ගං > විදුනග්ගං බුද්ධානං + සාසනං > බුද්ධානසාසනං	කච්චි ලෝපං බ්‍යාඤ්ජනෙ ච
	ස්වරලෝපය බිංදුවෙන් පර වූ ස්වරය විකල්පයෙන් ලෝප වේ.	බීජං + ඉච > බීජංච	පරො වා සරො
විසංයෝග	බිංදුවෙන් පර ස්වරය ලෝප කළ විට සංයෝග ව්‍යාඤ්ජන විසංයෝග වේ.	එවං + අසස > එවංස	බ්‍යාඤ්ජනො ච විසංඤ්ඤාගො

වොම්සසක සන්ධි

වොම්සසක සන්ධි යනු ඉහත දැක්වූ ස්වර, ව්‍යාඤ්ජන, නිග්ගහිත යන සන්ධි ක්‍රම තුනේ ම මිශ්‍රණයක් ලෙස සරලව හඳුන්වාදිය හැකි ය. සංස්කෘත, ප්‍රාකෘත ආදී භාෂාවන්ගෙන් පාලි භාෂාවට පැමිණි වචනවලට පාලි ස්වරූපය ලබාදීමේ අදහසින් බාලාවතාර කතුවරයා මෙම සන්ධි ක්‍රමය හඳුන්වා දී ඇත. සන්ධි පද පිළිබඳ ගැඹුරින් කෙරෙන හැදෑරීමක දී මේ ගැන පුළුල් අවබෝධයක් ලබා ගත හැකි ය. වොම්සසක සන්ධි කාණ්ඩයේ භාවිත වන මූල සූත්‍රය මෙසේ ය.

අනුපද්ධානං වුත්තයොගතො

★ ස්වර ව්‍යාඤ්ජන නිග්ගහිත සන්ධි කාණ්ඩවල නො දැක්වූ යම් පද සිද්ධි මේ සූත්‍රයේ බලයෙන් සිද්ධ කළ යුතුය. වොමිස්සක කාණ්ඩයේ එන පද කීපයක් සූත්‍රානුසාරයෙන් මෙසේ සන්ධි කොට දැක්විය හැක.

- යදි + එවං - විසන්ධි පදය
- යද් + ඉ + එවං - පුබ්බමධොධීතමසසරං සරෙන වියොජයෙ
- යද් + ය් + එවං - ඉවණෙණා යං නවා
- යජ් + එවං - අනුපද්ධානං වුත්තයොගතො
- යජ් + ජ් + එවං - පරදෙචභාවො යානෙ
- යජේජචං - නයෙ පරං යුතෙත

- බොධි + අඛග - විසන්ධි පදය
- බොධි + ඉ + අඛග - පුබ්බමධොධීතමසසරං සරෙන වියොජයෙ
- බොධි + ය් + අඛග - ඉවණෙණා යං නවා
- බො ඤධි + අඛග - අනුපද්ධානං වුත්තයොගතො
- බො + ජ් + ඤධි + අඛග - චගෙහ සොසාසොසානං තතියපයම්මා
- බොජ්ඤධග - නයෙ පරං යුතෙත

- ස + රති - විසන්ධි පදය
- ස් + අ + රති - පුබ්බමධොධීතමසසරං සරෙන වියොජයෙ
- ස් + අ + ම + රති } - අනුපද්ධානං වුත්තයොගතො
- ස් + උ + ම + රති } - නයෙ පරං යුතෙත
- සුමරති

- සා + ඉඤ්චී - විසන්ධි පදය
- ස් + ආ + ඉඤ්චී - පුබ්බමධොධීතමසසරං සරෙන වියොජයෙ
- ස් + ආ + ඤ්චී - වා පරො අසරුපා
- ස් + ඔ + ඤ්චී - අනුපද්ධානං වුත්තයොගතො
- සොඤ්චී - නයෙ පරං යුතෙත

- ඉති + එවං - විසන්ධි පදය
- ඉත් + ඉ + එවං - පුබ්බමධොධීතමසසරං සරෙන වියොජයෙ
- ඉත් + චි + එවං - අනුපද්ධානං වුත්තයොගතො
- ඉඤ්චං - නයෙ පරං යුතෙත

අවධානයට

බාලාවතාරයේ ඇතැම් සූත්‍රවල කවච්ච, වා, ච, නවා යන නිපාත පද දැක්වේ. ඉන් කියවෙනුයේ එම සූත්‍ර නියමය ඇතැම් විට විකල්පයෙන් සිදු වන බව යි.

අභ්‍යාස

01. සිංහලට නගන්න.

- i. ආවර්යො සිසෙස 'සක්ඛි' නාම පාඨං පාඨයති.
- ii. පුත්තාමඤ්චි ධනමමඤ්චි ඉති බාලො විහඤ්ඤති.
- iii. මයං සබ්බෙව ධම්මං සුඤ්ඤා තං සාධුකං මනසිකරොම.
- iv. දාරකා පුප්ඵානො'විනිකුං වනං ගන්තවා සෙතානි'පි නිලානි'පි පුප්ඵානා'හරංසු.
- v. උගගණ්ඨිකුකාමා භික්ඛු පාතො'වුට්ඨාය බාලාවතාරඤ්ච නිසණ්ඩුඤ්ච වාචෙතති.

02. සන්ධි කළ හැකි තැන් සන්ධි කොට පාලියට නගන්න.

- i. දේවතාවා භාග්‍යවකුන් වහන්සේ යම් තැනක ද එතනට එළඹියේ ය.
- ii. මහණෙනි, පෙර මේ සැවැත්තුවර ම වේදේහිකා නම් ගෘහපතිනියක් වූවා ය.
- iii. 'අපි ද පැවිදි වන්නෙමු'යි යන සිතුවිල්ල යසකුල පුත්‍රයාට ද ඔහුගේ යහළුවන්ට ද ඇතිවිය.
- iv. අනේපිඬු සිටුකුමා ද විශාඛා මහා උපාසිකාව ද නිතර තථාගතයන් වහන්සේට උපස්ථානයට යති.
- v. පෙර රජවරු සතුරන් නසා ලක්දිව එක්සේසත් කළහ.

03. පහත දැක්වෙන විසන්ධි පද සූත්‍රානුසාරයෙන් සන්ධි කරන්න.

i. ධනමෙම + අක්ඛි	xi. කසා + ඉව
ii. සබ්බෙ + එව	xii. ප + උච්චති
iii. ඉති + ආදි	xiii. පති + එති
iv. දෙව + ඉති	xiv. මධු + උදකං
v. බුද්ධානං + එව	xv. අ + කමති
vi. පරි + අනතං	xvi. සං + ලෙඛ
vii. වකකං + ඉව	xvii. යං + අනිච්චං
viii. ගච්ඡාමි + ඉති	xviii. වකඤ්ච + උදපාදි
ix. පාතූ + අහොසි	xix. පඤ්ච + බ්ඣා
x. කිඤ්චි + එව	xx. තං + ජාතං

04. “කසමා ලිච්චිති වදන” යන ඡේදයේ සන්ධි පද උද්ධෘත කොට විසන්ධිය සමග අදාළ සූත්‍රය දක්වන්න.

උද්ධෘත පදය	විසන්ධිය	අදාළ සූත්‍ර
උදා :- පාතොච්ච	පාතො + ඵච්ච	චා පරො අසරූපා